

«Φώναξα τον Δομάζο και τον Αντωνιάδη για τη "Φανέλα με το 9"»

Μια κουβέντα με τον σκηνοθέτη για το ποδόσφαιρο, τις περιπέτειες των γυρισμάτων και τον Ελία Καζάν με αφορμή την επανέκδοση του βιβλίου του Μένη Κουμανταρέα

σελ. 8-9

Παντελής Βούλγαρης

Παντελής Βούλγαρης

Φώναξα τον Δομάζο και τον Αντωνιάδη για τη «Φανέλα με το 9»

Μια κουβέντα με τον σκηνοθέτη για το ποδόσφαιρο, τις περιπέτειες των γυρισμάτων της κλασικής πλέον ταινίας του και τον Ελία Καζάν με αφορμή την επανέκδοση του βιβλίου του Μένη Κουμανταρέα που πρωτοκυκλοφόρησε το 1986

Συνέντευξη στη Χρυσούλα Παπαϊωάννου Φωτογραφίες Αρχείο Παντελή Βούλγαρη

Η «Φανέλα με το 9», που βγήκε στις αίθουσες το 1989, είναι μόλις η δεύτερη ελληνική ταινία με ποδοσφαιρικό θέμα. Είχαν προηγηθεί οι «Ασσοί του γηπέδου» του Βασίλη Γεωργιάδη σε σενάριο Ιάκωβου Καμπανέλλη (1956). Όταν ο Παντελής Βούλγαρης πρωτοδιάβασε την ιστορία του Μένη Κουμανταρέα (στην πραγματικότητα ένα απόσπασμα, προτού κυκλοφορήσει το βιβλίο το 1986) για τον Μπιλ Σερέτη βρήκε τον χαρρακτήρα της νέας του τότε ταινίας. Αλλάωστε ο Μπιλ Σερέτης, που γεννήθηκε από την πένα του σπουδαίου συγγραφέα, είναι μια γοητευτική μες στις αντιφάσεις της –αυτές των καλά κρυμμένων και επικίνδυνων γκρίζων ζωνών– προσωπικότητα. Από τις προπονήσεις και τα γήπεδα στα μπαρουτοκαπνισμένα μπαρ και τα κρεβάτια των γυναικών. Αθλητής αλλά και αλήτης. Μες στον κόσμο, με χιλιάδες φιλάθλους να φωνάζουν στις κερκίδες το όνομά του, αλλά και μόνος, μοναχικός λύκος της νύχτας. Από ήρωας της Κυριακής, ένας αντιήρωας της ζωής.

Πώς έγινε η ταινία;
Με το που πρωτοδιάβασα την ιστορία του Μπιλ Σερέτη στο περιοδικό «Τέταρτο» του Μάνου Χατζιδάκι –όπου είχε πρωτοδημοσιευτεί σε συνέχειες προτού κυκλοφορήσει ως βιβλίο– ενθουσιάστηκα. Πήρα τον Μένη τηλεφώνω και του είπα: «Δεν ξέρω πού το πας, μου αρέσει πολύ αυτή η ιστορία. Μπορείς να μου στείλεις μια περίληψη». Και μου έστειλε. Γνώριζα τον κόσμο του ποδοσφαίρου. Επαιζα μπάλα. Η προηγούμενη ταινία μου, τα «Πέτρινα χρόνια», ήταν ένας τελείως διαφορετικός κόσμος. Τώρα που πέρασαν τα χρόνια και γυρνάω πίσω σκέφτομαι ότι όταν τελείωνα μια ταινία, για να γίνει η επόμενη μεσολαβούσαν τρία με τέσσερα χρόνια. Γιατί τόσο σου παίρνει για να μπει σε έναν καινούργιο κόσμο. Από παιδί, θυμάμαι

τον εαυτό μου, είχα μεγάλη αγάπη για την έρευνα. Συνεχίστηκε όταν άρχισα να ασκολούμαι με τον κινηματογράφο, γι' αυτό άλλωστε καταπιάστηκα με ιστορικά θέματα. Επειδή είχα λοιπόν αγάπη για την έρευνα είχα επισημάνει τον Κουμανταρέα. Είχαμε ήδη κάνει μαζί το «Προξενικό της Άννας» το 1974, είχε γράψει το σενάριο πάνω σε δικό μου διήγημα. Γνώριζε για τέτοιες οικογένειες όπως αυτή της ταινίας, την ατμόσφαιρα των σπιτιών. Εγραφε για τα καφενεία της περιοχής, τα κουρέια, τους δρόμους της Αθήνας. Επειδή είχα μια σχέση με τις εκδόσεις Κέδρος γνώρισα πολλούς συγγραφείς. Από εκεί περνούσαν ο Βάρναλης, ο Τσίρκας. Ο Κουμανταρέας μου άρεσε πολύ γιατί ήταν ο πιο κοντινός μου σαν αντίληψη, σαν αίσθηση.

Είπατε για τρένα. Έχουν ιδιαίτερη θέση στο σενάριό σας. Και ο Μπιλ Σερέτης της «Φανέλας» με τρένο ταξίδευε, αλλά και μια ιστορία απ' τις «Ώσυχες μέρες του Αυγούστου» μέσα σε ένα τρένο ξεκινάει.
Έμενα στο Μαρούσι και μ' αυτό έκανα τις μετακινήσεις. Τελικά η δουλειά του δημιουργού είναι η παρατήρηση. Όταν φεύγει ο ηλεκτρικός από το Μαρούσι και μπαίνει μετά στο τέρμα Πατισίων, στους στενούς δρόμους μέχρι την πλατεία Βικτωρίας, βλέπεις πολυκατοικίες. Καθόμουν κοντά σε ένα παράθυρο και χάζευα. Εβλεπα, για παράδειγμα, έναν άντρα που ακουμπούσε τα χέρια του στο μπαλκόνι και κάπνιζε. Και αναρωτιόμουν τι έχει προηγηθεί. Ε λοιπόν πολλές φορές έβαζα την ζήλι όσκησι στους σπουδαστές κινηματογράφου: να φανταστούν τι προηγήθηκε και βγήκε αυτός ο άντρας στο μπαλκόνι να καπνίσει. Εμπαινα το βράδυ στο τελευταίο τρένο της διαδρομής και παρατηρούσα πολλούς μοναχικούς ανθρώπους. Έτσι προέκυψε η ιστορία του Θανάση Βέγγου με τη Χρυσούλα Διαβότι στην ταινία «Ώσυχες μέρες του Αυγούστου».

Και η σχέση με το ποδόσφαιρο πώς προκύπτει;

Παιδί έμενα στα Πατίσια. Οι συγγενείς μου ήταν παναθηναϊκοί και πήγαινα με τα ξαδέφρα μου, τα οποία ήταν μεγαλύτερα, στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Τότε μάλιστα δεν ήταν αριθμημένα τα εισιτήρια, με συγκεκριμένες θέσεις. Για ένα μεγάλο ματς, για παράδειγμα με τον Ολυμπικό, που ξεκινούσε στις 3, εμείς πηγαίναμε από τις 12. Όταν ξεκίνησα τα γυρίσματα της «Φανέλας» είχαν βγει τα αριθμημένα εισιτήρια. Αυτό σήμαινε ότι οι κερκίδες γέμιζαν το τελευταίο 20άλεπτο. Κι εγώ ήθελα γεμάτες κερκίδες για τις σκηνές όπου ο Μπιλ Σερέτης καταβαίνει την Αθήνα για να παίξει σε μεγάλη ομάδα.

Πάντως οι σκηνές με τους φιλάθλους στις κερκίδες είναι εντυπωσιακές, αφού είχαν 40.000 ανθρώπους να φωνάζουν, να γιουχαρούν, να ζητοκραυγάζουν. Τόσους κομπάρσους θα ζήλευαν και μεγάλες αμερικανικές παραγωγές.

Αυτές οι φάσεις γυρίστηκαν στο γήπεδο της ΑΕΚ, που ήταν η δεύτερη ομάδα που λάτρεψα επειδή έβγαλα το γυμνάσιο της Νέας Φιλαδέλφειας. Πήγαινα στις προπονήσεις της ομάδας και έζησα καταπληκτικές στιγμές. Μου έχει μείνει αδέχαστο ένα σκηνικό με τον Κώστα Νεστορίδη, τον παλιό ποδοσφαιριστή της ΑΕΚ. Όταν σκόραρε τον έβγαζαν οι φιλάθλοι οπικωτό απ το γήπεδο, τον έπαιρναν στους ώμους τους και τον κατέβαζαν μέχρι τέρμα Πατισίων. Στη διαδρομή τον χειροκροτούσαν και του έβαζαν χρήματα στο χέρι. Πεννιτάρικά, κατσάρικα... Με γνώριζαν λοιπόν στην ΑΕΚ και ζήτησα άδεια να κάνω εκεί γυρίσματα. Το μεγάλο πρόβλημα ήταν ότι οι κερκίδες, όπως έλεγα προηγουμένως, γέμιζαν το τελευταίο 20άλεπτο. Εγώ είχα το γήπεδο για γύρισμα μόνο για 20 λεπτά προτού ξεκινήσει ο παιχνίδι και 10 λεπτά που διαρκούσε το ημίχρονο. Έπρεπε όλα να

«Ο Δομάζος μου είπε: «Παντελή, δεν "το έχει" το παιδί». Είχα το εξής δίλημμα: να πάρω τον Τζώρτζογλου που δεν ξέρει ποδόσφαιρο αλλά έχει το αληθτικό στιλ ή να πάρω τον Αθερίδη που είναι καλός στην μπάλα αλλά είναι παιδάκι; Κατέληξα στον Τζώρτζογλου»

«Η Φανέλα με το 9», το βιβλίο του Μένη Κουμανταρέα, επανακυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη

01 Ο Παντελής Βούλγαρης με τον Μένη Κουμανταρέα
02 Ο Στράτος Τζώρτζογλου ήταν ο Μπιλ Σερέτης της ταινίας
03 Ο Παντελής Βούλγαρης παρακολουθεί αληθινούς αγώνες. «Αυτό που βλέπουμε στις κερκίδες ή στην τηλεόραση παρακολουθώντας ένα ματς δεν έχει καμία σχέση με αυτό που συμβαίνει πραγματικά. Όταν είσαι μέσα στο τερν ακούσις της ανάσας των ποδοσφαιριστών και τον ήχο από τα χτυπήματα, τις κεφαλιές, τα τρακαρίσματα που είναι πολύ άγρια»
04 Η Θέμις Μπαζάκα σε σκηνή από την ταινία
05 Στράτος Τζώρτζογλου και Νίκος Τσαχρίδης σε σκηνή από τα γυρίσματα

γίνονται πολύ γρήγορα. Μπαίναμε εμείς στο γήπεδο με δύο ομάδες, 22 παίκτες - ηθοποιούς, δικούς μας διαιτητές, γιατρούς, παράγοντες κ.λπ. Μας είχαν παραχωρήσει ένα χώρο άδειο κοντά στην είσοδο του γηπέδου. Στο ημίχρονο του πραγματικού παιχνιδιού δηλαδή προλάβαινα να γυρίσω μόνο ένα πέναλτι. Ξεκινάμε λοιπόν το γύρισμα με το πέναλτι του Τζώρτζογλου. Ο κόσμος με γνώριζε και μόλις έμπαινα στο γήπεδο φώναζε: «Ω, ω, ω, ο φαλάκρας ο γνωστός». Πάμε να γυρίσουμε τη σκηνή. Είναι ο Τζώρτζογλου και ο τερματοφύλακας - κομπάρσος. Σουτάρει και βγαίνει άουτ. Στις κερκίδες οι φιλάθλοι γιουχάρανε πολύ. Ξανασουτάρει και το πνάνει ο τερματοφύλακας. Επειδή ο χρόνος πίεζε και θα άρχιζε το πραγματικό παιχνίδι, πνάν τον τερματοφύλακα και του λέω: «Πέσε από την άλλη πλευρά να τελειώνουμε». Έτσι κι έγινε. Το βάζει ο Τζώρτζογλου και τρέχει στις κερκίδες και αποθεώνεται από τους φιλάθλους της ΑΕΚ.

Πώς πήρατε το ρίσκο να εμπιστευτείτε την ταινία στον Στράτο Τζώρτζογλου, ο οποίος ήταν νέος και άγνωστος ηθοποιός;

Είχα δει για τον ρόλο καμιά σαρανταριά παιδιά, ανάμεσά τους και γνωστούς ηθοποιούς. Ο Ντίνος Μαυροειδής, σκηνοθέτης και βοηθός σκηνοθέτης, μου είπε ότι έχει εμφανιστεί στο θέατρο ένας νέος ηθοποιός που παίζει στον «Ηχο του όπλου» της Λούλας Αναγνωστάκη. Εκείνες τις μέρες ήταν στην Αθήνα ο Ελία Καζάν, με τον οποίο ήμασταν πολύ φίλοι. Πήγαμε παρέα στο Θέατρο Τέχνης να δούμε την παράσταση. Την επόμενη μέρα κιόλας τηλεφώνησα στον Τζώρτζογλου, ο οποίος ήρθε σε δέκα λεπτά έφτασε στο σπίτι μου ενώ έμενε στον Κορυδαλλό. Θυμάμαι τώρα κάτι που μου είχε διηγηθεί ο Καζάν. Ο Μονγκκόμερι Κλιφτ ξεμεροβραδιάζονταν στα σκαλοπάτια του σπιτιού του Καζάν για να συναντήσει τον σκηνοθέτη. Ρώτησα λοιπόν τον Τζώρτζογλου εάν ξέρει μπάλα. Απάντησε ναι. Είχα μια μπάλα στο γραφείο και πήγαμε απέναντι στην αυλή ενός σχολείου. Αρχίζουμε να παίζουμε και συνειδητοποιώ ότι δεν είχε ιδέα. Η μπάλα δεν μαθαίνεται αν δεν την ξέρεις από παιδάκι.

Εκεί αυτό δεν σας φόβισε; Φυσικά. Μια μέρα φώναξα τον Μίμη Δομάζο και τον Αντώνη Αντωνιάδη για να δούνε εάν μπορεί να γίνει κάτι με τον Τζώρτζογλου.

Και ποια ήταν η επιθυμία του Δομάζου;

Μου είπε «Παντελί, δεν το "έχει" το παιδί». Στη συνέχεια έφυγα για Θεσσαλονίκη για να δω χώρους για γυρίσματα. Το τελευταίο βράδυ μου τηλεφώνησε στο ξενοδοχείο ο Θεοδωρής Αθερίδης και μου λέει ότι θέλει να τον δοκιμάσω για τον ρόλο και να μου δείξει ότι ξέρει μπάλα. Του λέω ότι δεν έχω χρόνο και ότι το πρωί φεύγω για Αθήνα. «Δεν θα κάνουμε πολύ, ένα 20άλεπτο, έρχομαι αμέσως» απάντησε. Πράγματι. Πήγαμε σε ένα ξερό γήπεδο, εκεί όπου κτιζόταν τότε το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, για να παίζουμε. Ήταν όντως πολύ καλός στην μπάλα.

Εωραία, γιατί δεν έπιασε αυτός τον Μπιλ Σερέτη;

Την επόμενη μέρα οδηγούσα για

Αθήνα και είχα το εξής δίλημμα: να πάρω τον Τζώρτζογλου που δεν ξέρει ποδόσφαιρο αλλά έχει το αλίτικο σπλ ή να πάρω τον Αθερίδη που είναι καλός στην μπάλα αλλά είναι παιδάκι; Κατέληξα στον Τζώρτζογλου. Προτού ξεκινήσουμε γυρίσματα τον έγραψα σε μια ομάδα στα Σούρμενα και πήγαινε κάθε μέρα και έκανε προπονήσεις. Ήταν το καλοκαίρι του καύσωνα, που πέθαναν πολλοί ηλικιωμένοι. Τελικά με τις προπονήσεις κατάφερε να «σπάσει» το σώμα του στην κεφαλιά, στο τρέξιμο, στην αναμονή, στις στρίμπλες. Σε άλλες φάσεις «έκλεβα», είχαμε έναν δεύτερο ηθοποιό που ήξερε μπάλα.

Διάβαζα μια συνέντευξη του Τζώρτζογλου όπου έλεγε ότι κάνατε πολλές συζητήσεις και θυμόταν ότι μιλούσατε πολύ για τον Ρόμπερτ Ντε Νίρο.

Ναι, είχε παίξει τότε τον πυγμαχό Ρέι ΛαΜότα στο «Οργισμένο είδωλο» του Μάρτιν Σκορσέζε. Είχαμε συζητήσει με το γεγονός ότι σταμάτησε τα γυρίσματα για έξι μήνες για να πάρει κιλά και να γυρίσουν τη σκηνή της αρχής όπου ήταν άλλος άνθρωπος.

Ο Ελία Καζάν πώς βρέθηκε στα γυρίσματα της «Φανέλας με το 9»;

Ετοιμάζα μια ταινία στην Ελλάδα για τη Μικρασιατική Καταστροφή, το «Out of Aegean», που δεν την έκανε τελικά. Είχε έρθει με τον βραβευμένο με Οσκαρ σκηνογράφο Τζιμ Κάλχαν. Τους πήρα από το αεροδρόμιο και τους πήγα στο ξενοδοχείο. Ο Καζάν έμενε πάντα στο ίδιο ξενοδοχείο, στο ίδιο δωμάτιο. Τους είπα να ξεκουραστούν, ότι εγώ πάω στο μοντάζ και θα τα πούμε αργότερα. Τότε ο Καζάν μου είπε να έρθουν παρέα. Όταν φτάναμε στη μουβιόλα μια σκηνή της Μπαζάκα ο Καζάν ενθουσιάστηκε. Γιατί σε εκείνη τη σκηνή του τέλους η Μπαζάκα είναι και νέα και ηλικιωμένη και μανά και γκόμενα. Και με ρωτούσε: «Πώς το έκανες αυτό, Παντελί;». Ηρθε και σε γύρισμα.

Θέλετε να πούμε κάτι τελευταίο γ' αυτή την ταινία;

Θέλω να αναφερθώ στον Θανάση Μυλωνά, ο οποίος παίζει το τελευταίο αφεντικό του Μπιλ Σερέτη που του προτείνει να πουλήσει το παιχνίδι. Ήταν αστέρι. Αναζήτησα ηθοποιό γ' αυτό τον ρόλο και έμαθα ότι είχε αποσυρθεί και είχε ανοίξει ένα μπαρ. Πήγα εκεί ένα βράδυ. Κάποια στιγμή, χωρίς να είναι υποψιασμένος για τον λόγο για τον οποίο τον επισκέφτηκα, με ρωτάει: «Παντελί, πώς σου φαίνεται το μπαρ;». Του απαντώ: «Ωραίο το μπαρ, αλλά πιο πολύ μου αρέσει εσύ». Δεν έχω ξαναδεί τέτοια αντίδραση. Εγινε κατακλιμακωμένη. Γυρίσαμε μια σκηνή και ύστερα από δύο μέρες μαθαίνω ότι νοσηλεύεται στον Ευαγγελισμό με καρκίνο. Πήγα να τον επισκεφτώ. Μου λέει σε κάποια στιγμή: «Α ρε Παντελί, σε έμπλεξα, αλλά μια σκηνή είναι αυτή, θα την ξανακάνεις με άλλον». Τότε του είπα: «Θανάση, θα σε περιμένω. Θα αλλάξω όλο το πρόγραμμα των γυρισμάτων για να σε περιμένω». Έκανα άπειρες αλλαγές και τον περιμέναμε ένα μήνα. Στις τελευταίες σκηνές έχει μόλις βγει απ' το νοσοκομείο. Δεν πρόλαβε να δει την ταινία στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης.